

Innst. 58 L

(2014–2015)

Innstilling til Stortinget fra helse- og omsorgskomiteen

Prop. 127 L (2013–2014)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om endringer i alkoholloven (åpningsdager for salg av alkoholholdig drikk)

Til Stortinget

Sammendrag

Helse- og omsorgsdepartementet foreslår i proposisjonen å åpne for at Vinmonopolet kan holde sine butikker åpne jul-, nyttårs-, påske- og pinseaften. Det foreslås videre å åpne for salg av alkoholholdig drikk fra Vinmonopolet og dagligvarebutikker på valgdager og dager for folkeavstemning.

Høringsnotat om saken ble i januar 2014 sendt på offentlig høring med frist i april 2014. Departementet har mottatt 84 hørings svar med merknader.

De statlige rammene for når salg av alkoholholdig drikk kan skje, er gitt i alkoholloven § 3-4 for salg av drikk over 4,7 volumprosent fra AS Vinmonopolet og i alkoholloven § 3-7 for salg av alkoholholdig drikk som inneholder høyst 4,7 volumprosent alkohol. Reglene er sammenfallende, med unntak av at salg på jul-, nyttårs-, påske- og pinseaften er tillatt for øl og annen alkoholholdig drikk som inneholder 4,7 volumprosent eller mindre, mens det er forbudt å selge sterkere drikker disse dagene.

Det framholdes at bakgrunnen for forbudene mot salg på visse dager er at tilgjengelighetsbegrensninger virker hemmende på forbruket, som igjen påvirker skadeomfanget. At forbudene gjelder de nevnte dager, har kulturelle og historiske begrunnelser.

Departementet mener de alkoholpolitiske virkningene av forslagene til endring vil være marginale, og at de kan bidra til å øke oppslutningen om monopolordningen.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ruth Grung, Tove Karoline Knutsen, Torgeir Micaelsen, Audun Otterstad og Freddy de Ruiter, fra Høyre, Kristin Ørmen Johnsen, Elisabeth Røbekk Nørve, Sveinung Stensland og Tone Wilhelmsen Trøen, fra Fremskrittspartiet, lederen Kari Kjønås Kjos, Harald T. Nesvik og Morten Wold, fra Kristelig Folkeparti, Olaug V. Bollestad, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, fra Venstre, Ketil Kjenseth, og fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, viser til foreslåtte endringer i lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven). Komiteen viser til alkoholloven § 1-1 (Lovens formål):

«Reguleringen av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk etter denne lov har som mål å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer.»

Komiteen legger til grunn at eventuelle endringer av loven bygger opp under lovens formål.

Komiteen vil understreke at bevillingsordninger og statlige rammer for når omsetning av alkoholholdig drikk kan finne sted, er sentrale virkemidler i alkoholpolitikken. Komiteen er enig med regjeringen i at begrensninger i tilgjengelighet er av de mest effektive virkemidlene for å redusere skader fra alkoholbruk og slik viktig for å oppfylle alkohollovens formål. Komiteen merker seg at foreslåtte endringer begrunnes med et behov for å endre bestemmelsene som gir forbud mot salg på enkelte dager og

ulike regler for dagligvarebutikkene og Vinmonopolet.

Komiteen viser til at 84 høringsinstanser har kommentert forslaget i høringsrunden. 42 instanser er enige i forslaget om å oppheve forbudene mot salg fra Vinmonopolet på jul-, nyttårs-, påske og pinseaften og forbudet mot salg på valg- og folkeavstemningsdager. Ytterligere 3 høringsinstanser har ingen innvendinger. 23 instanser er uenig i forslagene, og ytterlige 4 instanser ser ikke behov for de foreslåtte endringene. Åtte instanser mener at forbudet om salg på valg- og folkeavstemningsdager bør oppheves, men at forbudet mot salg fra Vinmonopolet på jul-, nyttårs-, påske og pinseaften bør opprettholdes. Enkelte instanser tar til orde for å åpne for salg på nyttårs-, påske- og pinseaften, men ikke på julaften.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Sosialistisk Venstreparti, merker seg at regjeringen i proposisjonen slår fast at hovedlinjene i alkoholpolitikken skal opprettholdes, men at regjeringen foreslår endringer for å fjerne unødvendige og uvirksomme reguleringer, ikke minst for å sikre legitimiteten til alkoholpolitikken som helhet. Flertallet viser til at regjeringen vurderer at de alkoholpolitiske virkninger av forslagene vil være minimale, og at regjeringen videre vurderer at endringen kan bidra til å øke oppslutningen om monopolordningen som sådan.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og Sosialistisk Venstreparti, vektlegger at disse aftenene er knyttet til høytid og for mange langfri; perioder der det konsumeres mye alkohol, og der behovet for beskyttelse er stort; særlig gjelder dette barn og andre tredjepersoner. Dette flertallet viser til at flere høringsinstanser mener Vinmonopolet fortsatt må ha stengt julaften, selv om det åpnes for å ha åpent de andre aftenene.

Dette flertallet merker seg at Vinmonopolet og Actis er blant høringsinstansene som mener dette. Vinmonopolet uttaler:

«Åpne vinmonopol vil (...) kunne skyve innkjøp av sterke alkoholdrikker enda nærmere julefeiringen. Dette er egnet til å øke risikoen for alkoholmisbruk og problemer i forbindelse med julehøytiden der behovet for beskyttelse for mange er ekstra stort. Åpne vinmonopolbutikker julaften er neppe noe utbredt ønske fra folk flest. Kommersiell hensyn taler også for at Vinmonopolet holder stengt julaften. En avveining av alkoholpolitiske hensyn og hensynet til tilgjengelighet tilsier derfor at lovforbudet mot salg fra Vinmonopolets butikker på julaften bør opprettholdes.»

Dette flertallet støtter dette.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

«I lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. gjøres følgende endringer:

§ 2-5 andre ledd skal lyde:

Utlevering av alkoholholdig drikk ved privat innførsel er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

§ 3-4 tredje ledd skal lyde:

Salg fra AS Vinmonopolets utsalg er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

§ 3-7 tredje ledd skal lyde:

Salg og utlevering av drikk som nevnt i første ledd skal ikke skje på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

Komiteen viser til at formålet bak forbudet mot salg av alkohol valgdagen var å understreke det høytidelige ved valghandlingen og å forebygge at personer møter beruset opp for å avgi stemme».

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Sosialistisk Venstreparti, merker seg at regjeringen mener det fortsatt er behov for å understreke det høytidelige ved valghandlingen, men at dette ikke innebærer at forbudet mot salg av alkohol disse dagene bør opprettholdes.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at regjeringen foreslår å åpne for at Vinmonopolet kan holde sine butikker åpne jul-, nyttårs-, påske- og pinseaften, og at det foreslås å åpne for salg av alkoholholdig drikk både fra Vinmonopolet og dagligvarebutikker på valgdager og dager for folkeavstemning. Disse medlemmer støtter disse forslagene.

Når det gjelder åpne polutsalg på jul-, påske-, pinse- og nyttårsaften, har disse medlemmer registrert at det er ulike syn på dette i høringsuttalelsene. Et flertall av næringsaktørene og kommunene støtter forslaget i høringen.

Disse medlemmer har videre merket seg at flere høringsinstanser uttrykker bekymring for at flere salgsdager på Vinmonopolet vil kunne bidra til økt forbruk. Disse medlemmer deler ikke denne bekymringen, og viser til at Statens institutt for rusmiddelforskning uttaler at den foreslåtte adgangen til

å holde åpent disse dagene neppe vil få noen effekt på den totale alkoholomsetning eller det totale omfanget av alkoholrelaterte skader.

Disse medlemmer viser til samarbeidsavtalen mellom Høyre/Fremskrittspartiet-regjeringen, Venstre og Kristelig Folkeparti om at hovedlinjene i norsk alkoholpolitikk skal ligge fast. Disse medlemmer vil understreke at Vinmonopolet er et av de viktigste virkemidlene vi har i norsk alkoholpolitikk for å begrense høyt alkoholkonsum og for å redusere skader og problemer som følge av alkoholbruk. Samtidig er legitimiteten til Vinmonopolet nært knyttet til at befolkningen oppfatter monopolet som en moderne og serviceinnstilt kvalitetsleverandør.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet mener det ikke er grunnlag for å påstå at Vinmonopolets stilling som servicebedrift vil svekkes om åpningstidene opprettholdes som i dag. Disse medlemmer mener taxfree-salget i Vinmonopolets reelle utfordrer, ikke restriktive åpningstider hos Vinmonopolet. Disse medlemmer viser videre til regjeringens endring av taxfree-kvoten i revidert nasjonalbudsjett 2014, med innføring fra første juli i år. De siste tallene indikerer nedgang hos Vinmonopolet, mens alkoholsalget på taxfree har økt betraktelig.

Disse medlemmer mener solidaritet med den som sliter og deres familier, ikke kan ha vikeplikt for næringspolitiske hensyn. Disse medlemmer understreker at Vinmonopolet selv ikke tar til orde for utvidede åpningstider. Det er heller ikke krav fra forbrukerne som har presset frem endringsforslaget, da det ikke er noe sterkt ønske blant befolkningen om å utvide åpningstidene. Kun 10 prosent av den norske befolkning synes det er viktig at Vinmonopolet har åpent på julaften, mens 88 prosent er imot, viser tall Sentio har innhentet på vegne av Actis. Blå Kors påpeker følgende i sitt høringsinnspill:

«Blå Kors håper at komiteen ser at friheten fra fyll og andre alkoholrelaterte problemer vil bety mer for de som er rammet, enn friheten noen mister for alkoholsalg. Det gjelder både de som er rammet, men også for statens økonomi da det ikke er påvist at Vinmonopolet vil ha høyre inntekter av en slik lovendring.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet deler ikke bekymringen knyttet til økt forbruk ved noen få flere åpningsdager, men mener at de foreslåtte endringene er nødvendige moderniseringer som bidrar til å opprettholde et godt og levedyktig monopol med god forankring i befolkningen. Disse medlemmer viser til at det foregår utstrakt grensehandel knyttet til alkohol, og mener at Vinmonopolet etter de foreslåtte endringene sikrer sin stilling som servicebedrift. Det bidrar til å sikre at

monopolet kan stå for den største delen av salget innenfor de rammer som monopolordningen setter.

Disse medlemmer vil understreke at forslaget vil gjøre det mulig for Vinmonopolet å holde åpent de nevnte dagene. Disse medlemmer viser til at Vinmonopolet, i samråd med sin eier, må vurdere om adgangen skal benyttes. Disse medlemmer viser derfor også til at regjeringen i proposisjonen sier at «også andre hensyn kan spille inn, ikke minst når det gjelder julaften. Dette innebærer at det kan være aktuelt å differensiere mellom de ulike aftene og mellom ulike utsalg».

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet slutter seg ikke til og vil stemme imot de foreslåtte endringene av alkoholloven.

Disse medlemmer viser til at Stortinget vurderte samme problemstilling i 2011, jf. Prop. 48 L (2010–2011) Endring i lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. og Innst. 267 L (2010–2011). Forslag nr. 2 til saken, fremmet fra Høyre og Fremskrittspartiet om å endre Vinmonopolets åpningsdager slik at det kunne bli tillatt med salg på alle aftener og valgdager, ble stemt ned av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti.

Disse medlemmer mener at argumentasjonen for å opprettholde dagens lov ikke har endret seg siden 2011. Det overordnede målet for alkoholloven er å begrense de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære, og begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer. Disse medlemmer kan ikke se at foreslåtte endringer vil bygge opp under alkohollovens formål. Tvert imot synes det å liberalisere åpningstider som et feilgrep når vi vet at alkoholkonsumet har økt med 40 prosent de siste 20 årene (Folkehelseinstituttet 2014). Argumentasjonen om at man av hensyn til barna fremdeles må ha stengt Vinmonopolet julaften, bør være like gjeldende nyttårsaften og de andre aftenene. Regjeringen skriver selv i høringsnotatet at slike aftener er knyttet til høytid og ofte langfri, der det konsumeres mye alkohol, og der behovet for beskyttelse er stort, særlig gjelder dette barn og tredjepersoner. Disse medlemmer er enig i dette og mener regjeringen i høringsnotatet selv argumenterer godt og klart for hvorfor dagens åpningstider ikke bør endres.

Bakgrunnen for forbud mot salg på visse dager var at tilgjengelighetsbegrensninger virker hemmende på forbruket, som igjen påvirker skadeomfanget. Disse medlemmer mener dette er et prinsipp som er like gjeldende i dag. Det er heller ikke godtgjort at de foreslåtte endringene er det som avgjør om folk har oppslutning til Vinmonopolet eller ei. Tvert imot viser undersøkelser at befolkning-

gen har stor tillit til Vinmonopolet, og endrede åpningstider har ikke vært noe krav fra Vinmonopolet selv.

Disse medlemmer mener at det er behov for å understreke det høytidelige ved valghandlingen og dager for folkeavstemning, og at dagens forbud mot salg av alkohol disse dagene bør opprettholdes.

Disse medlemmer viser til at i tillegg til dette forslaget fra regjeringen om å liberalisere Vinmonopolets åpningstider, er det sendt på høring forslag om å endre forbudet for alkoholreklame. Videre ble taxfreekvoten for alkohol økt med 50 prosent i revidert nasjonalbudsjett 2014. Disse medlemmer mener at regjeringen slik driver en gradvis og stykkevis uthuling av alkoholloven og dens formål, og disse medlemmer frykter den folkehelsemessige konsekvensen av den samlede effekten av tiltakene.

Disse medlemmer viser til at disse partier allerede har markert viktigheten at Vinmonopolet holder stengt julaften. Hensynet til barna og den enkelte som sliter med misbruk, må veie tyngst. Disse medlemmer har vanskeligheter med å se at nyttårs-, påske- og pinseaften skiller seg prinsipielt fra julaften. Forskning viser at økt tilgjengelighet gir økt forbruk i tillegg til flere tilfeller av spontankjøp. Actis fremhever følgende i sitt høringsinnspill:

«Små utvidelser i åpningstider kan være med på å styrke alkoholpolitikken legitimitet, samtidig kan den totale virkningen av små endringer bli store. De foreslåtte endringene vil antageligvis ikke føre til en stor økning hos problemdrikkere, men erfaringen fra Vinmonopolet er at begrenset åpningstid også virker begrensende på denne gruppens innkjøp. Gjennom å holde stengt for alkoholsalg på helligdager begrenser man alkoholforbruket på disse dagene, samt at det begrenser impuls kjøp».

Disse medlemmer viser til forslaget om å åpne for alkoholsalg på valgdagen og dager for folkeavstemning. Disse medlemmer mener en videreføring av dagens ordning er å foretrekke, da dette bidrar til å understreke det høytidelige ved valghandlingen.

Disse medlemmer mener endringene som foreslås i Prop. 127 L (2013–2014) ikke bygger opp under alkohollovens formål om «å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholforbruk kan innebære» (§ 1-1), og vil derfor stemme imot de foreslåtte endringene i sin helhet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre alkohollovens formål og fremme forslag som innebærer at Vinmo-

nopolet ikke kan holde sine butikker åpne jul-, nyttårs-, påske- og pinseaften, og at salg av alkoholholdig drikk fra Vinmonopolet og dagligvarebutikker ikke kan skje på valgdager og dager for folkeavstemning.»

Disse medlemmer vil understreke at disse partier ved Stortingets behandling vil stemme subsidiært for forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti for å sikre flertall for stengte vinmonopol på julaften.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til samarbeidsavtalen mellom regjeringen og Kristelig Folkeparti og Venstre, som slår fast at hovedlinjene i alkoholpolitikken skal ligge fast. Det holder regjeringen fast ved. Disse medlemmer mener imidlertid det likevel kan foretas nødvendige og hensiktsmessige justeringer innenfor hovedlinjene. Disse medlemmer mener det er viktig å utvikle bevillingsordningene i takt med samfunnsutviklingen generelt for å styrke ordningens legitimitet i befolkningen. Både spørsmålet om å oppheve forbudet om salg på nyttårsaften m.m. og valgdagen, samt justeringene innenfor reklameforbudet, må ses i denne sammenhengen. Disse medlemmer mener Vinmonopolets stilling i samfunnet styrkes når monopolet kontinuerlig utvikler seg i en markedsrettet og publikumsvennlig retning. Dette er innføring av selvbetjeningsbutikker, nettbuikk og økt profesjonalitet gode eksempler på. Disse medlemmer mener dette er mye av bakgrunnen for at Vinmonopolets oppslutning i den norske befolkningen har økt fra 1990-tallet, da majoriteten av det norske folk ville legge ned hele ordningen.

Komiteen vil understreke at spørsmålet om i hvilken grad Vinmonopolets butikker faktisk vil holde åpent disse dagene selv om det blir lovlig, også har personalpolitiske og bedriftsøkonomiske sider.

Komiteen viser til at regjeringen ikke fremmer endringsforslag knyttet til utleveringsbestemmelsene, men vil vurdere saken nærmere ut fra høringsinnspillene. Komiteen slutter seg til dette.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

I lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. gjøres følgende endringer:

§ 2-5 andre ledd skal lyde:

Utlevering av alkoholholdig drikk ved privat innførsel er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

§ 3-4 tredje ledd skal lyde:

Salg fra AS Vinmonopolets utsalg er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

§ 3-7 tredje ledd skal lyde:

Salg og utlevering av drikk som nevnt i første ledd skal ikke skje på søn- og helligdager, 1. og 17. mai og julaften.

Forslag fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sikre alkohollovens formål og fremme forslag som innebærer at Vinmonopolet ikke kan holde sine butikker åpne jul-, nyttårs-, påske- og pinseften, og at salg av alkoholholdig drikk fra Vinmonopolet og dagligvarebutikker ikke kan skje på valgdager og dager for folkeavstemning.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av Høyre og Framskrittspartiet.

Komiteen viser til proposisjonen og merkene og rå Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i alkoholloven (åpningsdager for salg av alkoholholdig drikk)

I

I lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. gjøres følgende endringer:

§ 2-5 andre ledd skal lyde:

Utlevering av alkoholholdig drikk ved privat innførsel er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai.

§ 3-4 tredje ledd skal lyde:

Salg fra AS Vinmonopolets utsalg er forbudt på søn- og helligdager, 1. og 17. mai.

§ 3-7 tredje ledd skal lyde:

Salg og utlevering av drikk som nevnt i første ledd skal ikke skje på søn- og helligdager, 1. og 17. mai.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 20. november 2014

Kari Kjønaas Kjos

leder

Kjersti Toppe

ordfører

